

ROB-nieuwsbrief

2025-1

Introductie

De grote en complexe vraagstukken van ons land vragen om een visie voor de langere termijn en een krachtig samenspel tussen mensen en organisaties. Heldere doelen met randvoorwaarden en een goede werking van het openbaar bestuur zijn daarvoor cruciaal. Als onafhankelijk adviesorgaan van regering en parlement draagt de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) hier graag aan bij.

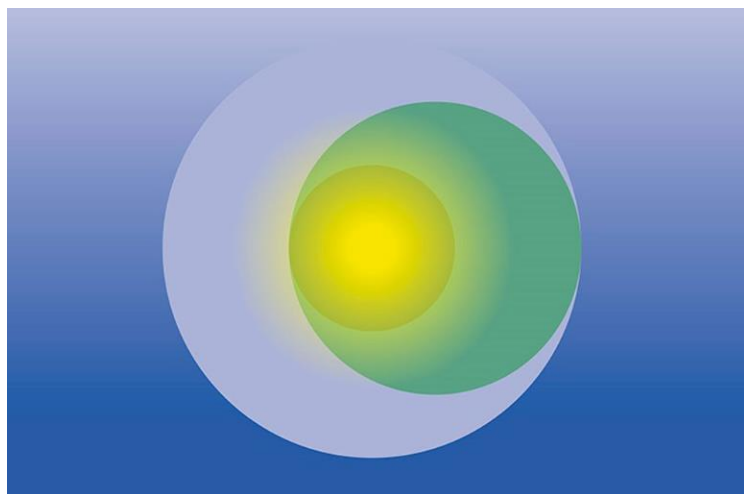
In deze nieuwsbrief vertellen wij u meer over onze actuele adviezen en activiteiten.

Inhoud

ROB-advies Naar een uitvoerende macht	2
Nieuwjaarsbijeenkomst: Demonstratierecht onder druk	4
ROB-lunchbijeenkomst: De bevlogen jonge ambtenaar	6
Verschenen: Gedachten over gezag	7
Verschenen: ROB Jaarplan 2025	8
Terugblik afscheidssymposium Han Polman	9
Terugblik ROB-lezing 2024 'Is Europa er ook voor mij?'	11

ROB-advies Naar een uitvoerende macht

In een ongevraagd advies aan regering en parlement pleit de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) ervoor om het versterken van de positie van uitvoerende professionals en organisaties binnen de overheid te versnellen. De maatschappelijke opgaven zijn groot, er is geen tijd te verliezen; de kennis en voeling met de samenleving moet via de uitvoerders onderdeel worden van de overheid. Dat is noodzakelijk voor herstel van het vertrouwen van burgers en het gezag van de overheid.

De uitvoerders zijn de cruciale schakel tussen overheid en samenleving, en moeten daarvoor van beleidsmakers en politici de ruimte middelen krijgen. Dat vraagt andere ambtelijke en politiek-ambtelijke verhoudingen, in het voordeel van uitvoerders. Zij hebben meer ruimte en invloed nodig bij het vormgeven van nieuw beleid of om van wet- en regelgeving af te wijken.

Weeffouten belemmeren goede uitvoering

Goede uitvoering is één van de speerpunten van het huidige kabinet. Op veel maatschappelijke terreinen zoals wonen, klimaat en migratie, is actie nodig. Daarbij wordt te weinig gebruik gemaakt van de kennis en kunde van de mensen en organisaties die met die maatschappelijke uitdagingen aan de slag moeten: uitvoerende professionals, uitvoeringsorganisaties, inspecties en decentrale overheden. De ROB heeft onderzocht wat er misgaat in het fundament van het openbaar bestuur. Er zijn drie hardnekkige weeffouten in het systeem: uitvoerders worden gezien als ondergeschikt, ze hebben te weinig ruimte om zelf morele keuzes te maken om in te spelen op situaties in de praktijk, en ze staan op afstand van de plekken in Den Haag waar de belangrijkste beslissingen worden genomen.

Iedereen staat wat te doen

Meer ruimte voor uitvoerders vraagt flink wat van het gehele openbaar bestuur: politici, beleidsmakers en van uitvoerders zelf. Het is aan de politici om meer verantwoordelijkheid te nemen voor de uitvoering van het beleid dat ze zelf voorstellen. Nu is het Haagse politieke spel leidend, en de uitkomst daarvan zorgt in de praktijk voor problemen. Ook op de

beleids-departementen is de focus op de politiek te groot: de rol van ambtenaren als politiek neutrale adviseurs staat hierdoor onder druk. Beleidsmakers en uitvoerders moeten meer gezamenlijk optrekken, bijvoorbeeld door de gevolgen van politieke keuzes beter inzichtelijk te maken. Uitvoerders – organisaties en professionals – mogen zich niet verschuilen achter slecht beleid: bij onrechtvaardige situaties hebben ze de plicht om tegenstand te bieden.

Richt een noodrem in

Een van de aanbevelingen is te zorgen voor een noodrem voor uitvoerende organisaties als beleid dreigt te worden ingevoerd dat onuitvoerbaar is; of beleid dat strijdig is met beginselen van behoorlijk bestuur. Aan de noodrem trekken mag nooit zomaar, en vraagt altijd een goede onderbouwing. Natuurlijk heeft de politiek in een democratische rechtsstaat het laatste woord, maar door uitvoeringsorganisaties de mogelijkheid te geven opdrachten en taken tijdelijk terug te geven, moet de politiek wel keuzes heroverwegen of daar opnieuw verantwoording over afleggen wanneer onrechtvaardige situaties dreigen. De politiek kan er zelf voor kiezen om haar eigen macht wat in te binden in het belang van goede publieke dienstverlening.

Nieuwjaarsbijeenkomst: Demonstratierecht onder druk

Tijdens de Nieuwjaarslunchbijeenkomst 2025 van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) staat het demonstratierecht centraal.

Het recht op demonstreren is stevig verankerd in onze Grondwet en vergt tegelijkertijd een zorgvuldige behandeling, zowel vanuit de overheid als vanuit de samenleving. De overheid gaat soms te snel over tot een verbod, en demonstranten handelen soms op manieren die het recht kunnen uithollen. Het demonstratierecht staat hierdoor steeds meer onder druk.

Onder leiding van Tom Jessen belichten we het thema van diverse kanten, onder andere vanuit het openbaar bestuur, maatschappelijke organisaties en de wetenschap. Zo kijken we onder meer naar demonstreren en mensenrechten, grondrechten in beleid en het openbaar bestuur. We bespreken hoe hiermee om te gaan: wat te doen en wat juist te laten.

Sprekers

Sprekers tijdens de ROB-Nieuwjaarsbijeenkomst 2025 zijn o.a.:

- *Dagmar Oudshoorn*
Directeur van Amnesty International Nederland, voormalig Hoofd Operatiën bij de Nationale Politie en burgemeester van Uithoorn.
- *Munish Ramlal*
Ombudsman voor de Metropool Amsterdam. Gepromoveerd in de rechtssociologie, en voormalig adviseur op burger-overheidsvraagstukken en hoofd Systeemtoezicht bij de Autoriteit Persoonsgegevens.
- En daarnaast diverse sprekers / bijdragen uit het openbaar bestuur en de wetenschap.

Praktische informatie

- Locatie Den Haag
- Datum donderdag 16 januari 2025

- Tijd 12.30u Inlooplunch
- 13.00u Inhoudelijk programma
- 14.00u Napraten

Aanmelden

U kunt zich aanmelden voor deze lunchbijeenkomst door een mail te sturen naar info@raadopenbaarbestuur.nl.

Indien u op voorhand al een vraag heeft die we mee kunnen nemen in het programma, ontvangen we deze graag.

ROB-lunchbijeenkomst: De bevlogen jonge ambtenaar

In gesprek met Huri Sahin en Herman Tjeenk Willink over ambtelijk vakmanschap.

Graag nodigen wij jou persoonlijk uit voor de lunchbijeenkomst ‘De bevlogen jonge ambtenaar – In gesprek met Huri Sahin en Herman Tjeenk Willink over ambtelijk vakmanschap’ van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) op woensdag 15 januari 2025. Met deze bijeenkomst willen wij samen met jou een inspirerende stap in het nieuwe jaar zetten. Dat doen wij door met elkaar in gesprek te gaan over de uitdagingen waar jonge ambtenaren voor staan.

In een tijd waarin de politieke en maatschappelijke polarisatie groeit en het vertrouwen van burgers in de overheid tanende is, staan veel jonge ambtenaren voor lastige vraagstukken en dilemma’s: wat vind ik als professional, wat is maatschappelijk aanvaardbaar, wat wil de politiek? Is het mogelijk tegelijk ambtenaar en activist te zijn?

Over deze vragen gaan we gezamenlijk in gesprek met Huri Sahin (burgemeester van Rijswijk en lid van de Raad voor het Openbaar Bestuur) en Herman Tjeenk Willink (minister van Staat). Vanuit verschillende generaties, achtergronden en ervaringen delen zij hun opvattingen over wat een ambtenaar moet, kan of mag. Onder leiding van Yasmin Ait Abderrahman gaan zij vervolgens graag in gesprek met de aanwezigen.

Verschenen: Gedachten over gezag

Het vertrouwen van burgers in de overheid lijkt al enkele jaren te dalen. Gebeurtenissen als de Toeslagenaffaire en de coronacrisis hebben daar geen goed aan gedaan. Al een aantal jaar verdiept de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) zich in het thema 'Gezag van de overheid'.

In de digitale publicatie *Gedachten over gezag* is een selectie van blogs samengebracht die eerder zijn verschenen in de jaarlijkse *Maand van het Gezag* waarin de ROB elk jaar de aandacht vestigt op een gezagswaardige overheid.

Verschenen: ROB Jaarplan 2025

De Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) wil bijdragen aan een goed openbaar bestuur in Nederland; met die ambitie presentaart de ROB zijn Jaarplan 2025.

Het *Jaarplan 2025* geeft informatie over de komende advisering, zowel in publicaties als in bijeenkomsten, en over activiteiten voor een goed gebruik van onze adviezen in het openbaar bestuur. Voor de advisering houdt de ROB rekening met de (langetermijn)ontwikkelingen en actualiteit. Voor 2025 speelt de ROB onder meer in op het Hoofdlijnenakkoord en het regeerprogramma, waarin afspraken zijn gemaakt voor een 'goed bestuur en een sterke rechtsstaat'.

In 2025 richten de activiteiten van de ROB zich naast de actualiteit op drie themalijnen:

- Het gezag van de overheid
- Interbestuurlijke en financiële verhoudingen
- Democratie & Rechtsstaat

Terugblik afscheidssymposium Han Polman

Op donderdag 10 oktober 2024 organiseerde de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) een afscheidssymposium ter ere van het vertrek van Han Polman als voorzitter van de ROB.

De kunst van het samenbrengen

Han Polman was sinds 1 juli 2017 voorzitter van de ROB. Hij nam afscheid vanwege zijn benoeming tot staatsraad bij de afdeling Advisering van de Raad van State. Als voorzitter is hij zeer waardevol geweest voor de ROB én voor de kwaliteit van ons openbaar bestuur. In deze functie zocht Han steeds verbinding; tussen overheidslagen, met burgers en groeperingen in de samenleving, tussen adviesorganen, met betrokken departementen en met hoge colleges van staat. Bovendien heeft hij zorggedragen voor een succesvol samengaan van de Raad voor de Financiële Verhoudingen en de toenmalige Raad voor het Openbaar Bestuur. In de huidige ROB is nu de kennis en kunde van beide adviesraden verbonden. 'Verbinding' was een rode draad in zijn ROB-voorzitterschap en was daarom ook het centrale thema voor zijn afscheidssymposium.

Inhoudelijke programma

Secretaris-directeur Iris Sluiter opende de bijeenkomst en heette iedereen van harte welkom. Het programma startte met een boeiende lezing van Martijn Groenleer (hoogleraar Bestuurskunde bij Tilburg University, wetenschappelijk directeur van TiREG en gastprofessor aan Harvard), met als thema 'Op zoek naar verbinding: Relatietherapie voor het Openbaar Bestuur (ROB)'. Daarna zoomde Liesbeth Spies (burgemeester van Alphen aan den Rijn en voorzitter van het Nederlands Genootschap van Burgemeesters) op aansprekende wijze in op het actuele onderwerp 'Zonder verbinding geen gezag'. Vervolgens richtte Arne van Hout (directeur-generaal Openbaar Bestuur en Democratische Rechtsstaat BZK) zich met een mooi woord van dank tot Han. Het Erik Verwey Trio zorgde voor sfeervolle muzikale intermezzo's. Tot slot overhandigde vice-voorzitter Caelesta Braun Han het eerste exemplaar van de essaybundel die ter ere van zijn afscheid is verschenen en sloot de bijeenkomst af.

Essaybundel

Met de essaybundel *Bruggenbouwer in het binnenlands bestuur. Bundel met opstellen bij het afscheid van Han Polman als voorzitter van de ROB* blik de ROB terug op het voorzitterschap van Han Polman. De bundel bevat persoonlijke bijdragen van collega's en betrokkenen die in dit verband met Han hebben samengewerkt.

Een gedrukt exemplaar van de essaybundel is kosteloos aan te vragen via:

info@raadopenbaarbestuur.nl

Terugblik ROB-lezing 2024 'Is Europa er ook voor mij?'

Europa is niet meer weg te denken. Europa en de Nederlandse overheden zijn sterk met elkaar verweven, voor Nederland kan Europa gelden als de vierde bestuurslaag. Voor decentrale Nederlandse overheden is Europa binnenland geworden, en is de Haagse arena uitgebreid met de Brusselse arena. Europa wint daarmee voor de burger merkbaar aan belang, hoewel Europa niet bij iedereen even populair is. Maar, hoe staat het met de responsiviteit van Europa? In hoeverre is Europa in staat om in te schatten wat voor Europese burgers werkelijk van betekenis is? Is Europa er voor mij? Dat was het thema van de ROB-lezing 2024. We waren te gast in het Huis van Europa.

In de ROB-lezing 2024 zijn Caroline de Gruyter (journalist, publicist) en Rik de Ruiter (hoofddocent universiteit Leiden) aan het woord. Vervolgens is over dit onderwerp een gesprek gevoerd met belangrijke inbreng van Bastiaan van Apeldoorn (voorzitter Eerste Kamer-commissie Europese Zaken). Secretaris-directeur Iris Sluiter van de ROB leidde de middag, die door vicevoorzitter van de ROB Caelesta Braun werd afgesloten.

Caroline de Gruyter

Caroline de Gruyter schetst allereerst een beeld van het functioneren van de EU. Wie beslissen? Dat zijn niet de Eurocraten, dat zijn de regeringsleiders. Wat de EU doet, dat is de keuze van onze eigen nationale leiders. Zij beslissen over de middelen en het personeel die lidstaten aan de EU toebedelen. Europa is wat wij ervan maken: sterk op het gebied van bijvoorbeeld landbouw en de interne Europese markt, maar zwak op het gebied van defensie en buitenlands beleid. Maar diezelfde regeringsleiders nemen, als het hun zo uitkomt, geen verantwoordelijkheid. Die houding getuigt van een cynische, zelfs liefdeloze verhouding.

Het moet van Europa

Als deze regeringsleiders thuis uitleggen 'dat het moet van Europa', dan is het belangrijk om te beseffen dat 'we' zelf, als regering met onze EU-partners, een besluit hebben genomen. Wat Europa doet voor de burgers van de EU-lidstaten is uiteindelijk een keuze van de nationale regeringsleiders. Nu wordt Europa vooral gebruikt voor de landbouwsector en het bedrijfsleven, maar met een

wijziging van koers vanuit de regeringsleiders kan dat dus veranderen. Uiteindelijk zijn de EU-lidstaten in Europa aan de macht, hoewel het beeld is dat 'Europa' dat is.

Veto

De Europese Unie werkt anders dan ons nationale stelsel van besluitvorming. Stel je eens voor dat de provincie Drenthe bij ieder gemeenschappelijk besluit over de Nederlandse buitenland-politiek een veto zou hebben. Dat is moeilijk voorstelbaar, maar zo werkt Europa wel. Nationale regeringsleiders nemen de belangrijke besluiten, en voor een akkoord is van elke regerings-leider instemming nodig. Het nationale niveau is dus dominant op het Europese niveau. Onze nationale leiders runnen Europa, naast hun eigen land.

Verkeerde beelden

Nederlandse leerlingen leren te weinig over Europa. In een publicatie over inburgering in de Nederlandse samenleving (250 pagina's) gaan er welgeteld twee over de trans-Atlantische wereld en Europa. Ondertussen houden nationale politici allerlei beelden in stand, zoals het beeld dat Italië leeft van ons belastinggeld. En dat terwijl Italië – na Duitsland en Nederland – de grootste nettobetaler van de EU is.

Rik de Ruiter

Rik de Ruiter vertelde over de besluitvorming op Europees en nationaal niveau bij verschillende crises: banken, gezondheid, migratie, veiligheid. Die crises grijpen op elkaar in en verergeren elkaar. Je kunt spreken van een polycrisis.

De Europese Raad van regeringsleiders komt meer en meer aan het stuur te zitten, reageert op problemen die op Europa afkomen. En de lidstaten zeggen steviger welke richting het op moet. De bijeenkomsten van de Europese Raad zijn 'spotlight-events' geworden. De Europese Raad komt niet met beleidsvoorstellen, maar wel met statements, agendasetting en aanwijzingen voor de Europese Commissie om wetgeving op te pakken (new intergovernmentalism). De democratische controle hierop is een uitdaging, en meer dan ooit nodig.

Nationale parlementen

Hoe is het gesteld met de invloed van nationale parlementen? We weten best veel over de rol van nationale parlementen bij Europese wetgeving. Wat je ziet is dat de oppositie het erbij laat zitten, dat er minder debat is bij verkiezingen en dat er scepsis over Europa heerst. Wie wel deelnemen vanuit nationale parlementen zijn backbenchers.

Rol bij polycrises

De Ruiter gaat in op de rol van nationale parlementen bij de polycrises waarover de Europese Raad praat. Hij onderzoekt het niveau van deelnemen en de vorm van het debat. De manieren die de nationale parlementen gebruiken zijn: vragen stellen, goedkeuring geven, andere standpunten

innemen of instructies meegeven. Het beeld is toenemende politisering en polarisatie. Maar, het blijkt mee te vallen met de opposition deficit en het beeld dat de oppositie het erbij laat zitten: Tweede Kamerleden van de oppositie geven vaker instructies dan Tweede Kamerleden van regeringsfracties. Eurosceptische partijen willen invloed uitoefenen, pro-Europese partijen laten enthousiasme zien, en politieke leiders bemoeien zich meer met het debat.

Media

Uit onderzoek blijkt dat media niet veel publiceren over de vragen die gesteld worden, wel over de instructies die worden gegeven. Oftewel: hoe je als parlementariër intervenueert, maakt uit voor de zichtbaarheid in de media. Ook richten media zich, anders dan Kamerleden, vooral op de afloop van een Europese top.

Tot slot is van belang dat alle 27 parlementen afzonderlijk zorgen voor een fragmentarische controle. Regeringsleiders hebben daardoor betrekkelijk vrij spel.

Bastiaan van Apeldoorn

Bastiaan van Apeldoorn reageert en legt uit dat veel mensen de vraag 'Is Europa er ook voor mij?' met "nee" beantwoorden. Dit houdt volgens hem verband met de vervreemding van burgers met het Europese bestuur. De EU schiet soms tekort bij het oplossen van grens-overschrijdende problemen, maar veroorzaakt die grensoverschrijdende problemen soms zelf ook.

Politieke dialoog

Dat hangt samen met democratische legitimiteit en het gebrekkig functioneren van de Europese democratie. Er is niet zoiets als een Europees demos of Europese publieke ruimte en daarom moet de rol van nationale parlementen bij legitimering versterkt worden. De politieke dialoog stelt niet zoveel voor, nationale parlementen zijn niet nauw betrokken, Europese wetgeving kan bij implementatie van nationale wetgeving door het nationale parlement eigenlijk alleen maar worden aangenomen of verworpen. Veel ruimte is er dus niet voor het legitimeren door het nationale parlement. Zou er niet in de werkwijze van de EU niet meer variatie moeten komen, zodat die beter rekening houdt met nationale diversiteit? We moeten het publieke debat over Europa beter organiseren en de vraag stellen hoe de bestuurslagen zich verhouden tot elkaar; dat is niet in steen gebeiteld.

In de discussie gaat het verder over:

- Meer betekenis en invloed op de vorming van Europa is voor burgers cruciaal;
- Stimuleer via onderwijs en media de kennis over en de interesse voor Europa;
- Ontkracht mythes over Europa, ook bij politici;
- We moeten (blijven) werken aan de toekomstbestendigheid van de EU.

Tot slot

Caroline de Gruyter: alleen de nationale parlementen kunnen Europa goed controleren. Het Europees Parlement staat vaak buitenspel; regeringsleiders hebben weinig belangstelling voor het Europees Parlement. Het Nederlandse parlement is kritischer over Europa dan Nederlandse burgers; die lijken vooral happy in, en niet zo zeer met Europa.

Bastiaan van Apeldoorn: voor de voorstellen van de Europese Commissie hebben de nationale EU-parlementen gele en oranje kaarten. De Nederlandse Eerste Kamer heeft de capaciteit er niet voor om die kaarten goed te gebruiken; de inspanningen daartoe zijn doodgebloed want het kost te veel tijd en energie. Het taalprobleem is een hinderpaal. Misschien is een groene kaart voor nationale parlementen een idee. Daarmee kunnen zij iets agenderen bij de Europese Commissie. Europese burgerraden kunnen nooit de democratie vervangen; die raden zijn geen doorsnede van de bevolking. Bij veel burgers ontbreekt het ook aan kennis over de werking van de Europese instituties.

Caroline de Gruyter haakt in op het ontbreken van kennis over Europa: onderwijs en boekjes blijven belangrijk om scholieren (en burgers in brede zin) te informeren over de werking van Europese instituties. Geef burgers handvatten om te begrijpen wat er op Europees niveau gebeurt.

Rik de Ruiter: het is voor politici in eigen land kennelijk moeilijk om een pro-Europa-boodschap te verkopen. Daarbij heeft het Nederlandse parlement ook relatief weinig ondersteuning in het algemeen, en specifiek als het om 'Europa' gaat.

Bastiaan van Apeldoorn haakt daarop in en geeft aan dat de nationale parlementen van de EU lidstaten tegelijk met het Europees Parlement de stukken krijgen van de Europese Commissie, maar inderdaad (veel) minder ondersteuning hebben. Europese parlementariërs en hun ambtenaren zitten ook in een bubbel, en staan op een te grote afstand van EU-burgers. Het samenspel tussen de nationale parlementen en het Europees parlement komt zo dus niet van de grond. Dat is onwenselijk, daarvoor is een democratische tegenmacht nodig.

Caelesta Braunsluit af met de vraag of 'Is Europa er voor mij?' geldt als een Gordiaanse knoop of als mikado. Niet alles is goed, maar het kan beter. Samenwerking en verbinding tussen de vier bestuurslagen is daarbij essentieel.

Als vervolg op de ROB-lezing bereidt de Raad voor het Openbaar Bestuur een advies voor over de relatie tussen de Nederlandse en de Europese democratie. Het advies verschijnt in 2025, en valt binnen het thema 'Democratie en Rechtsstaat'.